

УДК 911.2

Война І.М.

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Висотна диференціація антропогенних ландшафтів нижнього акумулятивного висотно-ландшафтного рівня Вінницької області

У статті розглянуто дослідження нижнього акумулятивного висотно-ландшафтного рівня Вінницької області. З'ясовано особливості розміщення цього рівня на території Вінницької області та визначено абсолютні відмітки у рельєфі у різних частинах області. Виявлено, що до нижнього акумулятивного висотно-ландшафтного рівня належать два типи місцевостей – заплавний і надзаплавно-терасовий, а саме нижні надзаплавні тераси. Досліджено природу нижнього акумулятивного висотно-ландшафтного рівня у натуральному стані та його трансформацію у процесі господарського освоєння та створення антропогенних ландшафтних комплексів. У ході дослідження проаналізовано розподіл антропогенних ландшафтних комплексів за типами місцевостей в межах цього рівня, виявлено проблеми у розміщенні ландшафтів, окреслені перспективи розвитку антропогенних ландшафтних комплексів та запропоновані альтернативні шляхи їх раціонального використання у майбутньому.

Ключові слова: заплава, надзаплавні тераси, антропогенні ландшафти, висотна диференціація, висотно-ландшафтні рівні, типи місцевостей.

Война И.Н. Высотная дифференциация антропогенных ландшафтов нижнего аккумулятивного высотного-ландшафтного уровня Винницкой области. В статье рассмотрены исследования нижнего аккумулятивного высотного-ландшафтного уровня Винницкой области. Выявлены особенности размещения этого уровня на территории области и определены абсолютные отметки в рельефе в разных частях области. Выведено, что к нижнему аккумулятивному высотному-ландшафтному уровню относятся два типа местностей – пойменный и надпойменно-террасовый, а именно нижние надпойменные террасы. Исследована природа нижнего аккумулятивного высотного-ландшафтного уровня в натуральном состоянии и его трансформацию в процессе хозяйственного освоения и создания антропогенных ландшафтных комплексов. В ходе исследования проанализировано распределение антропогенных ландшафтных комплексов по типам местностей в пределах этого уровня, выявлены проблемы в размещении ландшафтов, обозначены перспективы развития антропогенных ландшафтных комплексов и предложены альтернативные пути их рационального использования в будущем.

Ключевые слова: пойма, надпойменные террасы, антропогенные ландшафты, высотная дифференциация, высотного-ландшафтные уровни, типы местностей.

Voyna I.N. High-rise differentiation anthropogenic landscapes Cumulative lower-altitude landscape level. The article deals with the study of the lower acumulative landscape-level altitude in Vinnytsia region. Found features embed this level on the territory of Vinnytsia region and defines the absolute level in the terrain in different parts of the region, in particular it is established that its boundaries range from 36 meters above sea level of 250 meters. It is revealed that to the bottom acumulative landscape-level altitude are two types of areas – floodplain and floodplain-terraced, namely the lower terraces. In turn, within the floodplain types of terrain distinguish low, medium and high floodplain. Investigated the nature of the lower acumulative landscape-level altitude in the natural state and its transformation in the process of economic development and the creation of anthropogenic landscapes. The study analyzed the distribution of anthropogenic landscapes on the types of areas within this level. It was found that the vast majority of the territory acumulative lower landscape-level altitude is agricultural and forest landscapes. A significant proportion also come from the settlement and recreational landscape complexes. The study identified problems in the placement of the landscapes, in particular the field of tracts of agricultural landscapes and tracts of built-up settlement areas within the floodplain type of terrain. In the future it is proposed to restore meadow-pasture landscapes within the floodplain type of terrain and pine-oak forest above flood-management areas. An important emphasis should be placed on reducing or the rational distribution of recreational load on the lower accumulative altitude and landscape level and regulating development in floodplain type areas.

Keywords: floodplain, over floodplain terraces, anthropogenic landscapes, altitudinal differentiation, high altitude landscape level, the types of areas.

Наявність проблеми. Висотна диференціація ландшафтних комплексів будь-якої території проявляється у наявності висотно-ландшафтних комплексів. У наш час, коли значні території активно використовуються людиною, постає питання чи на всіх ландшафтних рівнях з однаковою інтенсивністю можна створювати антропогенні об'єкти. У зв'язку з цим явище висотної диференціації антропогенних ландшафтів (в цьому випадку – нижнього акумулятивного висотно-ландшафтного рівня) виходить на перший план у розміщенні ландшафтних комплексів. Створення поселень, регіональних автошляхів у долинах річок, за відсутності берегоукріплювальних і протипаводкових споруд є непродуманим кроком, що може призвести до значних збитків.

Аналіз попередніх досліджень. Висотну диференціацію антропогенних ландшафтів більшість науковців вивчала з погляду приуроченості до висотно-ландшафтних рівнів та певних типів місцевостей. Такі відомості є у численних працях Ф.М. Мількова [9, 10, 11], Г.І. Денисика [5, 6], Л.М. Кирилюка [7, 8]. Так, Ф.М. Мільков [9] досліджував антропогенні ландшафти Руської рівнини та їх розподіл і функціонування за типами місцевостей. Г.І. Денисик висотну диференціацію антропогенних ландшафтів Правобережної України показав у вигляді схеми взаємозв'язку між антропогенними ландшафтами і ландшафтно-технічними системами, та залежність їх від висотної диференціації типів місцевостей [5]. Детально описана висотна диференціація ландшафтів Поділля Кирилюком Л.М. [7, 8].

Мета дослідження. Дослідити сучасні ландшафтні комплекси нижнього акумулятивного висотно-ландшафтного рівня Вінницької області і запропонувати шляхи оптимізації щодо створення та раціонального розміщення тут антропогенних ландшафтних комплексів.

Результати дослідження. Нижній акумулятивний висотно-ландшафтний рівень Вінницької області має абсолютні висоти від 36 м (у Придністер'ї – поблизу с. Велика Кісниця Ямпільського р-ну) до 250 м (на Побужжі) і включає в себе заплавні та надзаплавно-терасові типи місцевостей.

У геолого-геоморфологічному відношенні нижній рівень являє собою область акумуляції пухких новітніх відкладів. Річкова мережа тут врізана слабо, балок і “свіжих” ярів мало. Глибина місцевих базисів ерозії на нижньому рівні не перевищує 25-50 м.

У північній частині області, в межах Придніпровської височини, нижній висотно-ландшафтний рівень представлений лише заплавним типом місцевостей з абсолютними висотами від 150 до 200 м. Абсолютні висоти заплавних та надзаплавно-терасових типів місцевостей Верхнього та частково Середнього Побужжя (від міста Хмільник до селища Сокілець Немирівського району) становлять 150 до 250 м. У південно-східній частині області (Середнє Побужжя) нижній, акумулятивний рівень має абсолютні висоти від 130 до 200 м. У Придністер'ї до нижнього висотно-ландшафтного рівня належать заплавні та надзаплавно-терасові (нижні тераси) типи місцевостей. Їх абсолютні висоти коливаються від 36-100 м у заплавах до 150-200 м – на терасах, що створює значні контрасти у ландшафтній структурі Вінницького Придністер'я.

Вплив зонального чинника в заплавах послаблений, і процеси ґрунтоутворення, рослинність, тваринний світ і навіть рельєф заплав, які в минулому істотно залежали виключно від інтенсивності алювіального процесу, зараз доповнюються антропогенним впливом.

Висотна диференціація заплавних місцевостей, згідно з В.Р. Вільямсом [1],

дозволяє виділити у їх структурі 3 мікросмути: низьку (прируслову), середню (центрально) та високу (притерасну) заплави, розвиток яких усе більше й більше залежить від характеру та інтенсивності господарського використання.

Надзаплавно-терасовий тип місцевостей нижнього акумулятивного висотно-ландшафтного рівня у Вінницькій області представлений нижніми терасами Південного Бугу, Дністра та їх приток. Розташовані вони фрагментарно та приурочені переважно до лівобережжя річок, рідше – до правобережжя.

За своїм зовнішнім виглядом надзаплавні тераси часто мало відрізняються від плакорного типу місцевостей. Через відсутність крутих схилів поверхні ерозійні процеси виражені нечітко. Немає тут умов для утворення ярів і зсувів. Більш розповсюджені суфозійні процеси, з діяльністю яких пов'язане утворення западин, або блюдець (Середнє Побужжя).

У зв'язку з рівнинним рельєфом, характерними урочищами в надзаплавно-терасовому типі місцевостей є урочища польових сільськогосподарських ландшафтів. Подекуди тут збереглися лісові ландшафти, які в минулому майже повністю вкривали території надзаплавних терас. Часто на надзаплавних терасах розташовані населені пункти. Рівнинний характер поверхні надзаплавних терас дозволяє зручно прокладати на них лінійні об'єкти: автомобільні та залізничні шляхи, лінії електропередач, а значний рекреаційний потенціал зумовлює широке використання цих місцевостей для відпочинку населення.

Для нижнього висотно-ландшафтного рівня характерні руслові і заплавні ставки. Ставки *русового типу місцевостей* побудовані безпосередньо на річках. Вони затоплюють заплави і повністю трансформують їх. Більшість з них розташовані в межах населених пунктів або поблизу них.

Ставки *заплавного типу місцевостей* мають своєрідний режим. Це проточні і напівпроточні озера-ставки на маловодних річках, перегороджених греблями. Ставки, як і великі водоймища, не тільки залежать від навколишніх наземних ландшафтів, але й самі впливають на них, утворюючи системи парагенетичних комплексів. Нижче греблі, внаслідок просочування води, нерідко виникають осоково-очеретяні болота. У результаті підпору ґрунтових вод у верхній частині ставків утворюються низинні болота, мезофільні луки. На схилах балок поблизу греблі активізуються зсувні процеси. Розлив водозливу у весняне повноводдя та під час злив стає причиною появи нижче греблі швидко зростаючих ярів. Ставки заплавного типу місцевостей зустрічаються досить часто, менше їх лише в Середньому Придністер'ї. Здебільшого вони побудовані в населених пунктах або поблизу них. Такі ставки відрізняються особливими умовами живлення, ходом біологічних процесів, високою рибопродуктивністю.

У *заплавах* річок Вінницької області характерними урочищами є лучно-пасовищні, рідше – польові сільськогосподарські ландшафти. Загальна площа заплавних луків області становить 50, 08 тис. га, з них під сінокоси відведено 32,23 тис. га., а 17,35 тис. га – під пасовища [8]. У долині Південного Бугу та правих його приток переважають урочища лучно-пасовищних ландшафтів на світло-сірих лісових, децю перезволожених ґрунтах. Для заплав північної частини області характерні лучно-пасовищні ландшафти на чорноземах реградованих, а на південному сході – лучно-пасовищні ландшафти на чорноземах опідзолених. Ділянка заплави р. Південний Буг від с. Гушинці (Калинівського району) до м. Вінниця характеризується лучними ландшафтами на лучно-чорноземних ґрунтах, а для пониззя річок Згар, Дохна і Савранка характерні урочища

заболочених заплав з торфово-болотними ґрунтами та торф'яниками під різнотравно-болотною рослинністю.

Урочища низької заплави мають високий рівень залягання ґрунтових вод з подекуди заболоченими ділянками (річки Згар, Десенка, Савранка, Дохна), для яких характерна осоково-болотна рослинність: осоки берегова, бура (*C. fuliginosa Schkuhr*), дводомна (*C. dioica L.*), дерниста (*Carex caespitosa L.*) з домішками злаків – бекманії звичайної (*Beckmannia eruciformis Host*), лисохвоста лучного, мітлиці тонкої (*Agrostis tenuis Sibth*), щучника дернистого (*Deschampsia caespitosa L.*), тимофіївки, лепешника великого (*Glyceria maxima Hartm.*), очеретянки звичайної (*Typhoides arundinacea L.*). Часто значні ділянки заросли очеретом звичайним (*Phragmites communis Trin*). Як правило, низька заплава дещо рідше піддається корінному антропогенному перетворенню, однак у нижній частині річки Згар неширока заплава розорана до самого русла.

Для високої та середньої заплав характерними є сінокоси, де практикується підсів високопродуктивних видів кормових культур – конюшини, люцерни (*Medicago L.*). Частково у таких урочищах ще зустрічається природна рослинність – костриця овеча (*F. ovina L.*), костриця борозниста, келерія лучна (*K. Delavignei Gzern*), келерія струнка, тонконіг звичайний (*Poa trivialis L.*), пирій повзучий, стоколос безостий (*Zerna inermis Leyss*) тощо. Часто заплавні луки використовуються під випас худоби, що значно змінює склад травостоїв – різко скорочує різноманіття злаків та різнотрав'я. Надмірний випас призводить до розріджування злаків, переважання непридатного для тваринного корму різнотрав'я та однорічних бур'янів.

Заплавні місцевості р. Дністер та його приток непридатні для створення значних за площею сільськогосподарських угідь. Тут вузькі заплави зайняті найчастіше лучно-пасовищними ландшафтами, які використовуються під випас або сінокосіння.

Іншими типовими ландшафтними комплексами нижнього акумулятивного висотно-ландшафтного рівня у межах заплавних місцевостей великих і середніх рік є лісові урочища чорновільшників та верб на зволжених або заболочених ґрунтах. Крім вологолюбних порід дерев, у заплавних місцевостях Вінницької області поширені урочища заплавних лісів з дуба звичайного (*Q. robur L.*), ясена звичайного (*F. excelsior L.*), береста, осокара (*Populus nigra L.*).

Для надзаплавно-терасового типу місцевостей (нижні тераси долин річок Вінницької області), особливо Побужжя, найбільш характерними є дубово-соснові ліси на дерново-підзолистих піщаних ґрунтах. Хвойні породи дерев – сосна і ялина (*Picea Dietr*) – трапляються майже виключно в насадженнях. Подекуди соснові ліси зустрічаються на виходах кристалічних порід, а на знижених ділянках терас – у торфових болотах.

На нижніх (1-2) терасах Дністра і Південного Бугу ростуть вільшняки-вологолюби, до складу яких, крім вільхи, входять верба, тополя, ясен, осокір, значно рідше – граб, дуб.

Крім борів та суборів, на піщаних терасах поширені судіброви, які найчастіше займають верхні надзаплавні тераси. Вони мають, як правило, кілька ярусів. У першому ярусі переважають дуби (звичайний і скельний) (*Q. Petraea Liebl*), ясен звичайний, клен звичайний, явір (*A. Pseudoplatanus L.*), липа серцелиста (*T. Cordata Mill*); у другому – граб звичайний (*C. betulus L.*), черешня лісова (*Cerasus avium Moench*), клен польовий (*A. Campestre L.*), груша звичайна,

яблуня рання (*Malus praecox* Pall) і лісова, берест. Підлісок складається з ліщини звичайної (*Corylus avellana* L), брусниці бородавчатої (*Evonymus verrucosa* Scop) та європейської (*E. europaea* L), жимолості (*Lonicera xylosteum* L.), гордовини (*Viburnum lantana* L.), шипшини, свидини (*Thelycrania* L.), глоду та вовчого лика (*Daphne mezereum* L).

Долини річок є сприятливими для розміщення азональних антропогенних ландшафтних комплексів, а саме селитебних, рекреаційних, дорожніх.

Надзаплавно-терасовий тип місцевостей зручний для створення селитебних ландшафтних комплексів, завдяки рівнинній і стійкій поверхні. Саме тому для надзаплавних терас Побужжя, характерні більшість сільських поселень та малоповерховий і багатоповерховий типи міських ландшафтів.

Малоповерховий тип міського ландшафту займає обширні площі у містах Вінниця, Калинівка, Липовець, Бар. Малоповерхова забудова доповнюється урочищами городів, садів на вирівняних ділянках терас.

У структурі багатоповерхового типу міського ландшафту переважають ландшафтно-техногенні комплекси багатоповерхових будинків, заасфальтованих дворів і площ.

Промисловий тип міських ландшафтів створювався зазвичай на околицях міст, однак за рахунок розростання території міст, цей тип ландшафту часто оточувався житловими спорудами і врешті перетворився на промислово-селитебний.

Дорожні ландшафти на терасах мають вигляд рівних смуг. Висота дорожніх насипів 1,5-3 м. У Придністер'ї дещо ускладнене прокладання автомобільних доріг. Це пов'язано з переходом траси з одного типу місцевостей до іншого. Тому дорожні ландшафти заплав Вінницького Придністер'я представлені дорогами місцевого значення. Вони мають звивистий характер як результат постійної зміни напрямку долин річок і незначних перепадів висот.

У межах заплавного типу місцевостей у Вінницькій області знаходяться лише певні урочища сільських селитебних ландшафтів. Сюди відносять переважно городні ділянки, які зручно розміщувати на родючих землях заплав. Щодо розміщення тут забудов, то такі заплавні села зустрічаються рідко. У південно-східних районах заплавних сіл мало. Тут вони приурочені до кількох типів місцевостей, наприклад, до заплавного і схилового, заплавного і надзаплавно-терасового тощо.

Міські селитебні ландшафти заплавного типу місцевостей представлені водно-рекреаційним, садово-парковим, селитебним, малоповерховим типами тощо. У широких долинах річок, на їх заплавах зручно розміщувати будь-які ландшафтні комплекси. Незначну частку в межах заплавного типу місцевостей займає малоповерховий тип міського ландшафту. Тут розміщуються переважно урочища городів, а урочища житлових споруд розміщуються значно вище – на пологих схилах або надзаплавних терасах. Хоча останнім часом житлові споруди будуються майже впритул до річок.

Водно-рекреаційний тип міського ландшафту є найбільш типовим для заплав і русел річок. Він притаманний для кожного міста області. Цей тип ландшафту формується, як правило, на розширених ділянках заплав річок. Іноді це створений піщаний пляж з захисними від сонця спорудами, рятувальними майданчиками тощо. Однак найчастіше це ділянки річок, ставків чи водосховищ з покатим дном і широким, майже рівним берегом, які населення використовує для

купання. Тихі й мальовничі ділянки річок та їх заплав використовуються для рибної ловлі або прогулянок.

Оздоровчо-відпочинковий тип рекреаційного ландшафту на нижньому висотно-ландшафтному рівні зосереджений вздовж берегів річок області. На розширених ділянках заплав річок Пд. Буг, Дністер та їх численних приток створені пляжі, а рівнинна місцевість дозволяє зручно розташовувати намети.

Заплавний тип місцевостей Вінницького Придністер'я є особливо сприятливим для відпочинку. Завдяки захищеності заплавної та надзаплавно-терасової місцевостей від сильних вітрів долиною Дністра, купальний сезон продовжується більше 3-х місяців [3].

Для тимчасового відпочинку найчастіше використовуються ті ділянки заплав, які частково зайняті лісом, що дозволяє вдало поєднувати різні види відпочинку: купання, прогулянки, тощо. Пологі береги заплав сприяють також розвитку рибальства.

Лікувальний тип рекреації представлений розташованими вздовж заплави р. Пд. Буг санаторіями м. Хмільника – “Радон”, “Південно-Західна залізниця”, “УВС”, що були створені на базі свердловин радонових вод [2] та родовищ лікувальних торфових грязей (Війтівське, Вербівське, Дубрівське).

Спортивно-пізнавальні заходи на нижньому, акумулятивному рівні проводяться на відрізках Стрільчинці - Рогізна та Печера - Сокилець, де вздовж русла р. Пд. Буг спостерігаються виходи кристалічних порід, що сприяє організації водних видів відпочинку, перегонів на байдарках, катамаранах тощо.

Садово-паркові ландшафти заплавного типу місцевостей гармонійно доповнюють красу річок та озер Вінницької області: Південного Бугу – у Хмільнику, Згару – у Літині, Рову – в Бару, ставу на р. Вишня – у Вінниці тощо. Це зазвичай оригінальні зразки садово-паркового мистецтва з ЛПС (ландшафтно-інженерними спорудами) фонтанів, арок, алей, які розташовані на рівних ділянках заплав і використовуються населенням для відпочинку.

На нижньому висотно-ландшафтному рівні тривалий час спостерігалось збільшення польових ландшафтів. У процесі господарського освоєння почали розорюватись заплавні ділянки, що призвело до розпушування і вимивання ґрунтів заплав річковими та стічними водами. Тому для відновлення типових ландшафтів заплавного типу місцевостей рекомендується створення лук і пасовищ.

Заплавні луки лісополя мають народногосподарське значення, оскільки складають головну природну кормову базу для розвитку тваринництва. У господарському відношенні особливий інтерес представляють ті типи луків, у травостой яких беруть участь такі цінні кормові рослини, як лисохвіст, костриця, люцерна. Продуктивність багатьох луків під впливом сінокошення і надмірного випасу різко знизилася: зменшився врожай сіна, замість цінних кормових рослин переважають бур'яни й види, що не поїдаються худобою. У зв'язку з цим заплавні луки часто вимагають підвищення їхньої продуктивності, включаючи підсів кормових рослин.

Надзаплавно-терасовий тип місцевостей доцільно використовувати для створення садових ландшафтів, особливо у Вінницькому Придністер'ї, де теплий клімат дозволяє вирощувати ранньостиглі сорти плодово-овочевих культур. Однак тут часто гарним врожаем перешкоджають суховії. Тому створення полезахисних лісосмуг на нижніх терасах у взаємозв'язку з впливом Дністра відкриють ще більші можливості для садівництва, виноградарства і вирощування теплолюбних культур.

На нижньому висотно-ландшафтному рівні значну увагу варто приділяти водорегулюючій функції лісу. За відсутності деревних насаджень берегами річок, ставків, водосховищ спостерігаються зсувні процеси. Для заліснення берегів необхідно підібрати вологолюбні породи дерев: вільху, вербу. Завдяки залісненню берегів водоймищ не лише будуть попереджені негативні процеси, а й поліпшиться естетичний вигляд водоймищ.

Значну увагу при створенні заплавних лісів необхідно звернути там, де внаслідок нераціонального господарювання схили річкових долин розорювалися, а разом з ними і ділянки заплав. При залісненні таких заплавних ділянок варто враховувати історичні відомості про те, чи була ця ділянка зайнята лісовими ландшафтами. При цьому необхідно зважати на видовий склад порід – найдоцільніше відновити той же біоценоз, що був тут до розорювання. В таких насадженнях можуть бути вільхові ліси, сирі діброви. У заплавах доцільно вирощувати й тополеві насадження.

На надзаплатно-терасовому типі місцевостей можливе відновлення сосново-дубових лісів, однак у багатьох випадках тут відбувається небажана зміна порід, внаслідок чого високопродуктивні сосново-дубові насадження поступаються місцем перед другорядними, переважно порослевими дереви-станами з берези, осики і граба. Самосів сосни і дуба, як правило, зустрічається рідко. У зв'язку з цим лісовідновні заходи повинні бути спрямовані на максимальне використання природного відновлення цінних деревних порід. У цих умовах створюють посадки з метою введення достатньої кількості головної породи. Сосну висаджують рядами або площадками. Якщо висота листяних порід і кущів досягла 1,5-2,0 м і більше, то прорубують коридори або повністю вирубують поросль і створюють сосново-дубові культури рядовим способом [4].

У межах Подільських Полісь Винницької області доцільно створювати змішані посадки (дуб, сосна, береза), які є зразковими для поліського типу.

Нижній акумулятивний висотно-ландшафтний рівень значного впливу зазнає в теплу пору року, коли відпочиваючі масово виїжджають до річок, озер і тим самим забруднюють їх. Спостереженнями доведено, що незначне за часом рекреаційне навантаження (30-50 днів за сезон) суттєво змінює ґрунтово-рослинний покрив. При проектуванні рекреаційних зон на нижньому акумулятивному рівні необхідно спланувати таким чином рекреаційне навантаження, щоб оточуючі ландшафти не відчували на собі згубного впливу. До подібних розрахунків потрібно залучити екологів, які розроблять норми гранично допустимої кількості рекреантів, а відповідні служби повинні слідкувати за дотриманням цих норм.

Відпочинок населення, включаючи лікувальні заходи, активно поширюється в межах надзаплатно-терасового типу місцевостей – розширюється мережа турбаз, санаторіїв і інших установ. Для того щоб її раціонально спланувати з обліком лікувальних, економічних, екологічних (неминуче збільшиться навантаження на середовище) заходів, вимагаються координовані зусилля багатьох фахівців, у тому числі і географів.

Висновки: Нижній акумулятивний висотно-ландшафтний рівень розміщений неоднаково на території Винницької області і має абсолютні висоти від 36 м до 250 м. До нижнього акумулятивного висотно-ландшафтного рівня належать два типи місцевостей – надзаплатно-терасовий (а саме нижні надзаплатні тераси) і заплатний у структурі якого виділяється нижня (прируслова), середня і висока (притерасна)

ділянки заплави. У ході дослідження з'ясовано, що переважна більшість території нижнього акумулятивного висотно-ландшафтного рівня зайнята сільськогосподарськими та лісовими ландшафтами. Значна частка також припадає на селитебні та рекреаційні ландшафтні комплекси. Виявлено проблеми у розміщенні ландшафтів, зокрема польових урочищ сільськогосподарських ландшафтів та урочищ забудов селитебних ландшафтів у межах заплавного типу місцевостей. У майбутньому пропонується відновити лучно-пасовищні ландшафтів у межах заплавного типу місцевостей і сосново-дубові ліси надзаплавно-терасового типу місцевостей. Важливий акцент має бути зроблено на зниженні або раціональному розподілі рекреаційного навантаження на нижній акумулятивний висотно-ландшафтний рівень та регулюванні забудови заплавного типу місцевостей.

1. Вильямс В.Р. Почвоведение. Земледелие с основами почвоведения / Вильямс В.Р. – М.: Сельхозиздат, 1939. – 264 с.
 2. Воловик В.М. Рекреаційні ландшафти / В.М. Воловик // Середнє Побужжя. – Вінниця: Гіпаніс, 2002. – С. 174.
 3. Воловик В.М. Рекреаційні ландшафти / В.М. Воловик // Середнє Придністров'я. – Вінниця: Теа, 2007. – С. 292.
 4. Генсірук С.А. Регіональне природокористування / Генсірук С.А. – Львів: Світ, 1992. – 336 с.
 5. Денисик Г.І. Антропогенні ландшафти Правобережної України / Г.І. Денисик – Вінниця: Вид-во Арбат, 1998. – 292 с.
 6. Денисик Г.І. Лісополе України / Г.І. Денисик – Вінниця: Тезис, 2001. – 284 с.
 7. Кирилюк Л. Висотно-ландшафтні рівні і ступені височин півдня Східно-Європейської рівнини / Леонід Кирилюк // Ландшафти і сучасність. Збірник наукових праць. – Київ-Вінниця: Гіпаніс, 2000. – С. 278-281.
 8. Кирилюк Л.М. Особливості висотної диференціації антропогенних ландшафтів “молодого” акумулятивного висотно-ландшафтного рівня Поділля / Л.М. Кирилюк, С.В. Бондар // Наукові записки. Серія: Географія. – Вінниця: ВДПУ ім. Коцюбинського. – 2003. – Вип. 6. – С. 94-97.
 9. Мильков Ф.Н. О явлении вертикальной дифференциации ландшафтов на Русской равнине / Ф.Н. Мильков // Вопросы географии. – 1947. – №3. – С. 87-102.
 10. Мильков Ф.Н. Рукотворные ландшафты / Ф.Н. Мильков. – М.: Мысль, 1978. – 86 с.
 11. Мильков Ф.Н. Человек и ландшафты / Ф.Н. Мильков. – М.: Мысль, 1973. – 222 с.
1. Vilyams V.R. Pochvovedenie. Zemledelie s osnovami pochvovedeniya / Vilyams V.R. – M.: Selhozizdat, 1939. – 264 s.
 2. Volovy`k V.M. Rekreatijni landshafty` / V.M. Volovy`k // Serednye Pobuzhzhya. – Vinny`cya: Gipanis, 2002. – S. 174.
 3. Volovy`k V.M. Rekreatijni landshafty` / V.M. Volovy`k // Serednye Pry`dnistrov'ya. – Vinny`cya: Teza, 2007. – S. 292.
 4. Gensiruk S.A. Regional`ne pry`rodokory`stuvannya / Gensyruk S.A. – L`viv: Svit, 1992. – 336 s.
 5. Deny`sy`k G.I. Antropogenni landshafty` Pravoberezhnoyi Ukrayiny` / G.I. Deny`sy`k – Vinny`cya: Vy`d-vo Arbat, 1998. – 292 s.
 6. Deny`sy`k G.I. Lisopole Ukrayiny` / G.I. Deny`sy`k – Vinny`cya: Tezy`s, 2001. – 284 s.
 7. Ky`ry`lyuk L. Vy`sotno-landshaftni rivni i stupeni vy`sochy`n pivdnaya Sxidno-Yevropejs`koyi rivny`ny` / Leonid Ky`ry`lyuk // Landshafty` i suchasnist`. Zbirny`k naukovy`x pracz`. – Ky`yiv-Vinny`cya: Gipanis, 2000. – S. 278-281.
 8. Ky`ry`lyuk L.M. Osobly`vosti vy`sotnoyi dy`ferenciacyi antropogenny`x landshaftiv “molodogo” akumulaty`vnogo vy`sotno-landshaftnogo rivnya Podillya / L.M. Ky`ry`lyuk, S.V. Bondar // Naukovi zapu`sky`. Seriya: Geografiya. – Vinny`cya: VDPU im. Kocyuby`ns`kogo, –2003.– Vy`p.6. – S. 94-97.
 9. Milkov F.N. O yavlenii vertikalnoy differentsiatsii landshaftov na Russkoy ravnine / F.N. Milkov // Voprosyi geografii.–1947.– N3.– S. 87-102.
 10. Milkov F.N. Rukotvornyye landshaftyi / F.N. Milkov. – M.: Myisl, 1978. – 86 s.
 11. Milkov F.N. Chelovek i landshaftyi / F.N. Milkov. – M.: Misl, 1973. – 222 s.

Подано до редакції 09.09.2016

Рецензент – кандидат географічних наук Л.М. Кирилюк